

Iivari Leiviskän tieteellinen arkisto löytynyt

Alkaessani valmistella Iivari Leiviskää, Arvi Järventausta ja hänen kirjoittamaansa romania »Miehen kunnia» käsittelevää tutkimusta (Terra 98: 3, 225–239) jouduin etsimään Leiviskän sekä tieteellistä että henkilökohtaista arkistoa. Tiesin, että Leiviskän maantieteellinen kirjasto lahjoitettiin pääosin Oulun kaupunginkirjastolle vuonna 1956. Osa maantieteellisestä ja geologisesta kirjallisuudesta siirrettiin myöhemmin kaupunginkirjastosta Oulun yliopiston maantieteen laitokselle. Sitä vastoin muun tieteellisen materiaalin, kuten käsikirjoitusten, kirjeenvaihdon, kuvamateriaalin tai kenttätutkimusmuistiinpanojen olinpaikka oli tuntematon. Monen puhelinoiton jälkeen kävi ilmi, että Iivari Leiviskän toiseksi vanhimman pojan Viljon lesken hallussa on kymmenkunta pahvilaatikkoa, jotka tiettävästi sisältävät Leiviskän tieteellistä materiaalia. Asia varmistui, kun Viljo Leiviskän pojanpojat, Heikki, Timo ja Erkki Leiviskä ystävällisesti tarkastivat kellarin perukoilla hajoamispieteessä makaavat laatikot. Koska laatikoiden oletettiin sisältävän tietehistoriallisesti arvokasta aineistoa sovittiin, että materiaali siirretään kokonaisuudessaan Helsingin yliopiston maantieteen laitokselle, jossa se järjestetään ja arkistoidaan tutkijoiden käytettäväksi.

Lahjoitusta juhlistettiin viime kesäkuussa järjestetyssä tilaisuudessa (kuvat 1 ja 2), jossa olivat läsnä laitoksen henkilökunnan lisäksi Heikki, Timo ja Erkki Leiviskä sekä professo-

ri Leo Aario ja dosentti Ritva Ruotsalo-Aario. Tilaisuudessa professori Toive Aartolahti kiitti lahjoituksesta ja kertoi Iivari Leiviskän työstä maantieteilijänä, oppikirjantekijänä ja maantieteen popularisoijana. Professori Leo Aario kertoi Leiviskän toiminnasta sekä maantieteen parissa, tiedeyhteisön värikkäänä jäsenenä että suomalaisuustaistelijana. Heikki, Timo ja Erkki Leiviskä muistelivat isoisänsä elävästi kertoen kuulijoille monia uusia, niin vakavia kuin hauskojakin tapahtumia Iivari Leiviskän elämän varrelta.

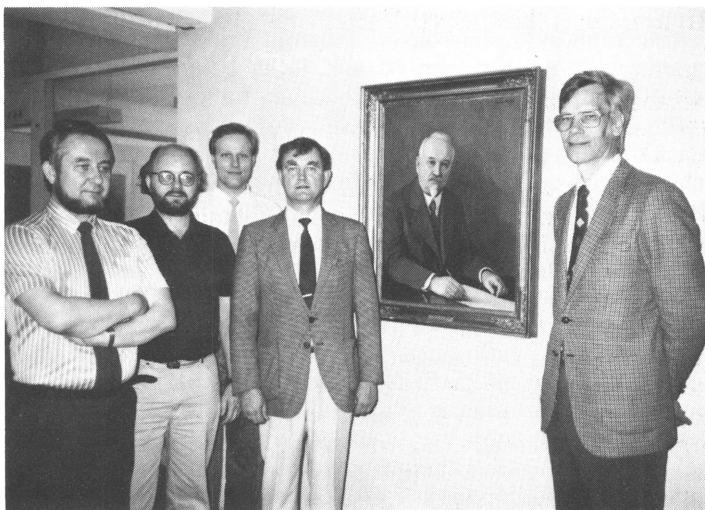
Suurin osa laatikoiden sisällöstä käsittää Leiviskän julkaisemien kirjojen ja tutkimusten käsikirjoituksia sekä eripainoksia. Eräät käsikirjoitukset ovat täydellisiä, mutta monista on säilynyt vain osia, kuten tiettyjä kirjan lukuja. Käsikirjoituksista löytyvät muun muassa *Maapallo ja sen luonnonolot*, *Salpausselkä* (sekä suomenkielistä että saksankielistä käsikirjoitusta) ja *Suomen kansan tie halki vuosisatojen*. Joukossa on myös radioesitelmiä Länsi-Intian saaristosta, Suomesta ja Neuvostoliitosta.

Suurin osa eripainoksista käsittelee Leiviskän omia geomorfologisia tutkimuksia. Osa eripainosnipuista liittyy Leiviskän toimintaan aitosuomalaisessa liikkeessä – näistä mainittakoon *Ruotsalaisuuden taakka ja sen aiheuttamat kustannukset* – sekä Leiviskän moniin akateemisiin kiistoihin, joista kertovat *Maantieteen vaihtuvan professorinviran täyttämi-*

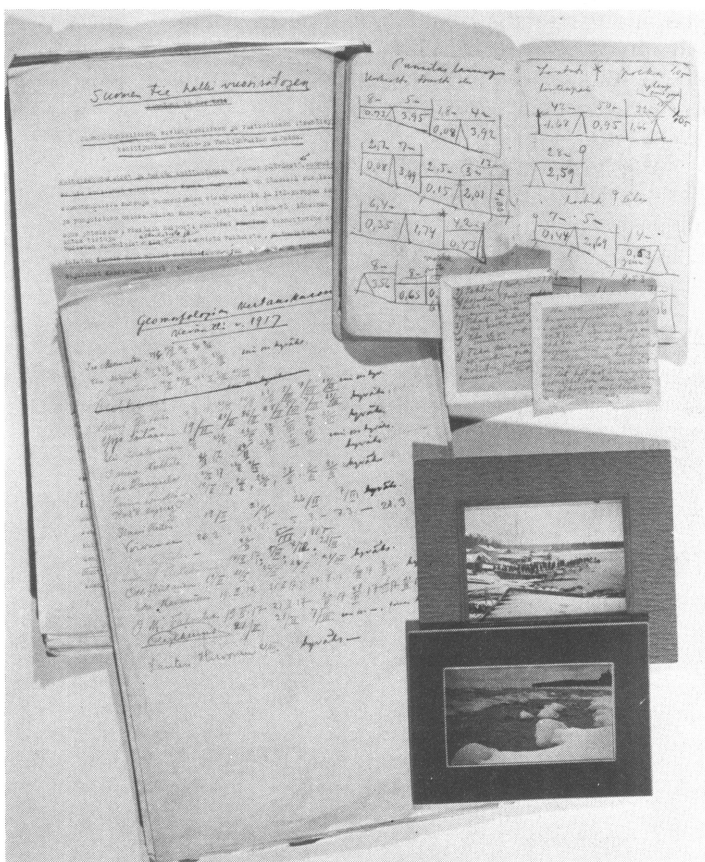
Kuva 1. Iivari Leiviskän tieteellisen arkiston lahjoitusta juhlistettiin Helsingin yliopiston maantieteen laitoksella kesäkuussa 1986. Kuvassa professorit Leo Aario ja Toive Aartolahti keskustelevat DI Heikki Leiviskän kanssa.

Kuva 2. Kuvassa vasemmalta LL Timo Leiviskä, DI Erkki Leiviskä, Markku Löytönen, DI Heikki Leiviskä ja professori Toive Aartolahti Helsingin yliopiston maantieteen laitokselle sijoitetun Iivari Leiviskän muotokuvan äärellä.

nen ja Onko tieteellinen keskuslautakunta tehtävänsä tasalla?. Kirjojen ja eripainosten lisäksi laatikoista löytyy myös koulukartastoja ja atlaksia.

Leiviskän yleistajuiseen ja tieteelliseen tuotantoon liittyvää kuvamateriaalia arkistoon sisältyy verraten runsaasti, mutta tämä osa aineistosta on erittäin sekava ja vaikeasti jär-

Kuva 3. Iivari Leiviskän tieteelliseen arkistoon sisältyy mm. käsikirjoituksia, vahakantisia muistiinpanovihkoja, valokuvia, luentokuulijalistoja ja muistiinpanoihin käytettyjä tupakka-askien kansia.

jestettävä. Lukuisista kuvista – olivatpa ne sitten valokuvia, piirroksia, karttoja tai diagrammeja – puuttuvat merkinnät, jotka ilmaisivat, mihin julkaisuun kutakin kuvaa on käytetty. Ainoastaan tietyt, julkaisutiedoin varustettuihin kirjekuoriin pakatut kuvat voidaan yhdistää oikeaan julkaisuun ilman suurta työmäärää. Kuvamateriaali käsittää mustavalkokuvia, karttaluonnoksia, diagrammeja, mustavalkoisia postikortteja ja profiileja. Lisäksi löytyy muutama diaposiivi, joukko lasinegatiiveja ja laatikollinen kuvien painolaattoja.

Alkuperäistä tutkimusaineistoa jäämistöstä löytyy verraten niukasti. Näitä edustavat pienet vahakantiset mustat vihot, joihin on kirjoitettu muistiinpanoja ja vaaituspöytäkirjoja, sekä tupakka-askien kannet, joista löytyy monenlaisia muistiinpanoja. Lisäksi aineistoon sisältyy erilaisia tilastotietoja, jotka merkinnöistä päätellen on kopioitu kirjoja ja tutkimuksia varten erilaisista painetuista lähteistä (kuva 3).

Kaksi kansiota sisältää virallisempaa kirjeenvaihtoa, kuten yliopiston Leiviskälle antamia nimityspapereita, Leiviskän apurah-anomuksia, erilaisia lausuntoja sekä kirjelmia opetusministeriölle. Nämä kansiot sisältävät myös Helsingin yliopiston fyysis-matemaattisen osaston pöytäkirjoja koskien maantieteen vaihtuvan professorinviran täyttämistä vuonna 1929.

Aikakauden kuvaa heijastavat Leiviskän keräämät sanoma- ja aikakauslehtileikkeet, joi-

den aiheet vaihtelevat ulkomaiden maantieteestä II maailmansotaan, maailmanpoliittisesta tilanteesta Skandinavian suuntautumiseen ja Suomen ja Ruotsin yhteistyöhön. Lehtileikkeissä on myös yliopistoa koskevia kirjoituksia (kielikysymys ja suomalaistaminen) sekä nk. professorien kunnianloukkajuttua käsitteleviä kirjoituksia. Lehtileikkeet Leiviskän omista kirjoituksista käsittelevät pääasiassa aitosuomalaisuutta. Osa leikkeistä koskee Leiviskän tekemiä tutkimuksia tai Leiviskästä tehtyjä haastatteluja tai ovat hänen teostensa kirja-arvosteluja.

Vanhoista pahvilaatikoista löytyi myös henkilökohtaisempaa aineistoa, kuten mustavalkoisia muotokuvia, perhekuvia, postikortteja, kirjeitä ulkomailta, laskuja, nimikortteja eri puolilta maailmaa, viivotin, harppi, pensseleitä, lämpömittari yms. Häivähdyksen ajan opetuksesta antavat Leiviskän luentokuulijalistat ja tenttikysymykset.

Lahjoitettu arkisto on nyt käyty läpi. Täysin henkilökohtainen aineisto on palautettu, laatikoista löytyneet muutamat kivinäytteet on siirretty Helsingin yliopiston geologian laitokselle ja perhevalokuvat sekä muotokuvat on siirretty Museoviraston kuva-arkistoon. Tieteellinen aineisto on järjestetty ja pakattu arkistolaitokoihin, jotka on sijoitettu Helsingin yliopiston maantieteen laitokselle tutkijoiden käytettäväksi.

MARKKU LÖYTÖNEN